

Fremskridt under Magtfordelingssystemet

Taler

Ferdinand Roll

Dato

11 januar 1882

Sted

Kristiansund

Omstendigheter

Folkemøde

- 1 Mit Standpunkt kjender De. Jeg har ikke den Lykke at være højt anskreven
hverken hos yderste høire eller hos yderste venstre. Det tør maaske give min
Udtalelse en liden Smule Vægt, uagtet jeg jo har den for en Lovfortolker store
Feil at være Jurist og den for en meningsberettiget Statsborger ligesaa store Feil
5 at være en uafsættelig Embedsmand.

For mit Vedkommende nærer jeg ingen Tvivl om, at vor Grundlov hviler paa
Magtfordelingens Princip og at den ikke vedkjender sig den fremskredne
Anskuelse, at Magtfordelingen er Vrøvl.

10

- Det har villet, at Magten skal være delt mellem Konge og Storting -- begge to
hver paa sin Maade Repræsentanter for det suveræne Folk -- at de to
Institutioner gjensidig skal kontrollere og begrændse hverandre og at der ikke i
dette Land skal være nogen Enevoldsherre hverken i Stortingssalen eller i det
15 kongelige Raadskammer.

- Jeg tror, at det løseste Kjendskab til de Mænd, hvem vi skylder vor Grundlov,
maa sige os det. De var ikke Børn af den franske Revolution, skjønt de
naturligvis ikke var upaavirket af den; de var Disciple af den gamle, nøkterne
20 Montesquieu, Faderen til Magtfordelings- eller, som det ogsaa kaldes,
Ligevægtssystemet.

- Vil vi have et Bevis herfor, kan vi intet bedre og stærkere finde end Indledningen
til det Adler-Falsenske Grundlovsudkast -- det Udkast, der fremfor noget andet
25 dannede Kilden til vor Grundlov.

Jeg skal citere lidt af denne Indledning.

30 «At afsondre den lovgivende Magt fra den udøvende er» -- hedder det --
«Hovedpunktet i en Statsforfatnings Ligevægt, men, da disse Magter efter deres
Afsondring optræder som stridende Kræfter, hvoraf den ene stræber at tilvende
sig Herredømmet over den anden, saa maa de dels ved særskilte Grændser dels
ved kunstig Sammenstilling hindres fra at undertvinge hinanden. I
35 Almindelighed har man anseet den udøvende Magt som den farligste for Statens
Frihed og derfor ved Afsondringen søgt at sætte Grændser for den væbnede
Arms Indgreb i Lovgivningen. Det er upaatvivleligt overensstemmende med
Fornuften ikke at lægge den lovgivende Magt i dens Haand som allerede er
beklædt med den høieste Myndighed i Staten og som, fordi den har Evne dertil,
40 ogsaa lettest kan blive fristet til at sætte sig udover Loven. Men det er endnu
mere nødvendigt at indskrænke den lovgivende Magt, som, naar den vil, kan
fuldbringe i et Øieblik, hvad den udøvende dog kun efter en længere eller
kortere Række af Foretagender kan bevirke: at omstyrte Statsforfatningen. Kan
dens blotte Vilje give Love Existens, saa kan dens blotte Vilje ogsaa tilintetgjøre
45 dem».

Jeg tror, disse Ord taler for sig selv.

Prins Kristian Fredrik skrev ogsaa i sin Dagbog, da han havde gennemlæst det
50 Adler-Falsenske Udkast:

«Magten er godt delt mellem Kongen og den lovgivende Forsamling. Han har
Evnen til at gjøre det gode og ikke det onde».

55 Hvad Falsen og de andre Eidsvoldsmænd med ham vilde, det har de ogsaa --
forekommer -- givet Udtryk, som ikke er til at tage Feil af.

Den, der læser Grundloven uden forudfattet Tanke, kan ikke faa andet ud af
den, end, at den har delt Magten og at Kongen har et Ord at sige med, naar der
60 spørges om, hvad der skal ske og hvor hen der skal styres.

Allerede den første § i Grundloven stikker Mærket op, naar den siger, at
Regeringsformen er indskrænket monarkisk.

65 Det vilde i Sandhed have været at sige det modsatte af, hvad man mente, hvis det
havde været Tanken, at al virkelig Magt skulde hvile i Stortingets Haand og at

Kongen kun skulde være dets lydige Tjener, Udøveren af dets Vilje. Sproget har andre Udtryk for den Tanke.

70

Læser man saa videre, kommer man først til den Række af Bestemmelser, der handler om den udøvende Magt.

75

Blandt de Rettigheder, der tillægges Kongen som Indehaver af denne Magt, er der især to, som klart viser, at det ikke er en Skyggekonge, Grundloven har villet reise en Throne for.

80

Den ene er Retten til at give midlertidige Anordninger angaaende Handel, Told, Næringsveie og Politi -- en Ret, som i vort konstitutionelle Statslivs tidligste Periode var og endnu mere blev betragtet for at være af overmaade stor Betydning -- og den anden er den overordentlig vigtige Ret til at begynde Krig og slutte Fred.

85

Men for at hindre, at disse Rettigheder skal misbruges, for at opretholde Ligevægten, har Grundloven her begrændset Kongens Myndighed og givet Storthinget noget at sige.

90

Anordningerne maa ikke stride mod de af Storthinget givne Love og Krigsmagten maa ikke forøges, fremmede Tropper ikke trækkes ind i Landet og vor egen Hær og Roflotille ikke anvendes til Angrebskrig uden Storthingets Samtykke.

95

Og desuden -- over Brugen af disse Rettigheder, som over Brugen af hele den Myndighed, der er overdraget den udøvende Magt, hviler det konstitutionelle Ansvar. Odelstthinget har Kontrollen og de kongelige Raadgivere maa svare for sine Raad og sine Handlinger.

100

Den lovgivende Magt har Grundloven tillagt Storthinget. Og i den lovgivende Magt ligger ikke blot Retten til at give de egentlig saakaldte Love, men ogsaa Beskatnings- og Bevilgningsmyndigheden.

105

Den lovgivende Magt er den stærkeste og største i Staten; thi gennem den skabes de varige blivende Regler for Folkets Liv og Virken paa alle Omraader, gennem den skabes ogsaa de Midler, der kræves for at bevare Staten og fremme Udviklingen, og gennem den bestemmes, hvorledes Midlerne skal anvendes.

Den, som sidder inde med den lovgivende Magt, har derfor den overveiende, den mest afgjørende Indflydelse paa Statslivets Gang og paa Folkets Skjæbne i Nutid og Fremtid.

Men for, at heller ikke denne store, overordentlig store Magt skal blive misbrugt, for at ikke Ligevægten ved den skal blive forrykket, har Grundloven ogsaa sat Skranker for den. Her har Grundloven stillet Kongen som Vogter: den har givet ham Ret til at hindre ialfald, at Stortingets Beslutninger strax og uden fornyet Overveielse træder i Kraft, og den har udrustet ham med Myndighed til at sætte Grændser for Stortingets Samvær.

Det er ikke her Tid og Sted til at gaa nærmere ind paa, hvorledes Begrændsningen af Stortingets Magt i alle Henseender er trukket.

Det Spørgsmaal, som nu er opp og hvorom Dagens Strid dreier sig, og det, som ogsaa er Kjærnepunktet i Sagen, er Spørgsmaalet om Kongens Sanktionsret ligeoverfor Stortingets Beslutninger om Forandringer i Grundloven og jeg skal holde mig til det.

Alt, hvad der taler for, at Stortingets Magt ikke er ubegrændset, det taler med forøget Styrke for, at det ikke kan raade, som det til enhver Tid vil, over Grundloven.

Kongen har Sanktionsret ligeoverfor almindelige Lovbeslutninger. Derom er alle enige, kan ikke andet, fordi det staar der med rene Ord. Men det vilde være den mest ufdattelige Inkonsekvens, den mest aabenbare Selvmodsigelse, om Beslutninger til Forandringer i Lovenes Lov, i Grundloven ikke skulde udkræve Kongens Sanktion for at blive gyldige.

Det vilde være at have sat Laas for en Mellemdør, men ladet Hoveddøren staa paa vid Væg.

Og det skulde en Forsamling have gjort, som saa omhyggeligt afveiede Kongens og Stortingets Magt mod hverandre.

Det skulde en Forsamling have gjort, som var inde paa den Tanke, at Grundloven burde være aldeles uforanderlig,

og som fremdeles udtrykkelig fastholdt, at der ikke maatte røres ved Grundlovens Principer.

- 150 Hvad dreier Grundloven sig hovedsagelig om, og hvad vil derfor en Forandring i Grundloven hyppig -- middelbart eller umiddelbart -- komme til at dreie sig om? Om Forholdet mellem Storthing og Konge. Og det skulde Eidsvoldsmændene have villet, at Storthinget efter eget Forgodtbefindende skulde kunne omordne Forholdet og selv afgjøre, om man i Omordningen gik
155 Principerne for nær.

Det vilde været Troskyldighed over Troskyldighed, det vilde været, som det hedder, at sætte Bukken til at passe Havresækken.

- 160 Nei -- blinde kan selv de klogeste Mennesker stundom være, men at tillægge vore Fædre paa Eidsvold saadan Blindhed, det var at fornærme dem grovelig.

- Og saa skulde ovenikjøbet det overordentlige Storthing i 1814 og Karl Johan, da de tog Grundloven op til Revision og forhandlede med hverandre om den, have
165 tænkt ligedan? Det var sandelig ikke meget at forhandle om, naar Storthinget tre Aar bagefter frit og uhindret skulde kunne slaa en Streg over alt, som var bleven vedtaget.

- Lige til de sidste Tider har det da ogsaa været erkjendt af Storthinget, at
170 Grundloven ikke kan forandres uden Kongens Samtykke. Alle Storthingets ledende Mænd har været med i at afgive denne Erkjendelse ligefra Aal og Schweigaard til Ueland og Sverdrup. Og navnlig har Storthinget høitidelig udtalt det i to af de alvorligste Øieblikke i vort offentlige Liv: i 1824, da Kong Karl Johan efter Stormagternes Tilskyndelse gjorde Paastand paa absolut Veto i
175 Lovsager, og i 1860, da det gjaldt at hævde Norges Eneraadighed over sin Grundlov ligeoverfor Sveriges Paastand om at blive hørt angaaende Statholderpostens Ophævelse. Havde Storthinget denden gang i 1860 -- ment, at en Storthingsbeslutning om Grundloven var gyldig, endelig gyldig, uden Hensyn til, om Kongen samtykkede i den eller ikke, da havde det været ikke blot
180 dets Ret, men ogsaa dets Pligt at sige, at der ikke mere var Tale om Statholderposten, den var ophævet, Storthinget havde besluttet det. Men i dets Sted skjød det Spørgsmaalet hen til fremtidig fælles Afgjørelse af Konge og Storthing. Og det viste sig nok at være bra den gang, at man saa kunde gjøre.

I Syttiaarene dukkede Paastanden om, at Kongen intet absolut Veto har i Grundlovssager, efter lang Tids Hvile op fra en enkelt Kant tilvenstre -- der var ingen, som gav videre Agt paa det dengang, og ikke stort større blev det paaagtet, da Protokolkomiteens Flertal nogle Aar senere gjentog Paastanden.

190 Men saa i en ulykkelig Stund -- da Regjeringen havde begaaet det store Feilgreb ikke at sanktionere det for 4de Gang og med stedse stigende Tilslutning fra begge Sider vedtagne Forslag om Statsraadernes Deltagelse i Storthingets Forhandlinger -- et Forslag, Regjeringen selv før havde drevet paa -- og da den til dette Feilgreb føiede det at fremlægge en Proposition til Sagens Løsning, som 3

195 Aar forud var bleven enstemmig forkastet af Storthinget, og da den samtidig fremsatte et Forslag til at hæmme Myrmandsuvæsenet, som blot gik du paa at indskrænke Stemmeretten og som var saaledes formet, at det var uforeneligt med hvilket som helst af de hvilende Stemmeretsforslag -- da blev Gemytterne med et modtagelige for Paastanden om Storthingets Eneraadighed over

200 Grundloven, og den fandt Udtryk i den navnkundige Beslutning af 9de Juni 1880.

Og siden, ja siden ved vi, hvordan det er gaaet. Folkemøde efter Folkemøde og Herredsstyrelse efter Herredsstyrelse har bifaldt Paastanden.

205

Og hvorpaa bygges den da?

Saavidt jeg har seet, hovedsagelig, for ikke at sige udelukkende derpaa, at Grls. § 112 erklærer, at det tilkommer Storthinget at bestemme, om en foreslaaet

210 Grundlovsforandring bør finde Sted eller ei, uden at ytre noget om, at Kongens Samtykke kræves, hvis Storthinget bestemmer sig for Forandringen.

Jeg vil ikke tale om, at § 112 aabenbart aldeles ikke har til Hensigt at udtale sig om, hvem det er, som har at forandre Grundloven, enten Storthinget alene eller

215 Storthinget i Forening med Kongen. Den har kun til Hensigt at foreskrive Formerne for Grundlovsforslags Behandling og Vilkaarene for deres Antagelse og herunder er det, den siger, at det Storthing, paa hvilket Forslaget fremsættes, ikke har at fatte nogen Bestemmelse i Sagen, men at dette først tilkommer næste Storthing. Det er det ene Storthing, som er stillet op mod det andet -- ikke

220 Storthing mod Konge.

Men jeg skal se bort herfra, og jeg skal ligeledes se bort fra, at den Bestemmelse,

225 det efter § 112 «tilkommer næste Storthing» at fatte, kun betegnes som angaaende, om Forandringen bør finde Sted. Lad os sætte, at § 112 ligefrem siger, at det tilkommer Storthinget at bestemme, om en foreslaaet Grundlovsforandring skal finde Sted eller ei.

230 Det samme siger § 75 om almindelige Love («det tilkommer Storthinget at give Love»), og dog nødes alle til at være enige om, at her betyder Ordet «tilkommer» ikke, at Storthinget skal være helt ene om det og at det, som Storthinget beslutter, strax og uden videre er bindende Lov. Thi Kongen har Sanktionsret til Lovbeslutninger. Det sees siden.

235 Ja -- siges der -- men der er den store Forskjel, at om Lovbeslutninger foreskrives det andetsteds udtrykkeligt, at de skal forelægges Kongen til Sanktion: det er derimod intetsteds antydet om Grundlovsbeslutninger.

Er det da saa?

240

En Ting kan udtales direkte eller indirekte, ligefrem eller forudsætningsvis.

Hvordan man kommer til at udtale den, kan bero paa mange tilfældige Omstændigheder og bl. a. paa, hvordan Tingen stiller sig for Tanken.

245

Forekommer den en som ganske naturlig og selvsagt, falder man ikke paa at give den formelig og udtrykkelig Stadfæstelse.

250 At Eiendomsretten er hellig og at Ægteskabet er en Forbindelse for Livet, det er to Sætninger, som er sikre nok i vor Ret.

Men Lovgivningen har intetsteds ligefrem udtalt dem.

255 Af de Undtagelser, den opstiller, af de Anvendelse, den gjør i det enkelte, har man at slutte sig dens Anskuelse.

Ligedan med Grundloven og det kongelige Veto. Bortset fra Lovbeslutninger, hvor særegne Grunde har fremkaldt positive Forskrifter, bliver Vetoet alene forudsat.

260

Men Forudsætningerne ere da tydelige nok.

§ 82 opregner en del Storthings-Beslutninger, som ikke kræver kongelig
265 Sanktion.

Og hvilke Slags Beslutninger?

270 Beslutninger angaaende Storthingets egen indre Organisation og Beslutninger, hvorigjennem det udøver sin kontrollerende Myndighed, altsaa Beslutninger, om hvilke det mindst af alle skulde behøved at siges, at de ikke udfordrede Sanktion, og som man umulig kunde falde paa udtrykkelig at erklære undtaget fra Sanktion, hvis det var saa, at Sanktion overhovedet ikke krævedes.

275 Og saa dertil en Slags Beslutninger (om Naturalisation af Fremmede), der findes nævnt i § 75 blant dem om hvilke det siges, at de «tilkommer» Storthinget.

Den Forudsætning, som ligger i denne § 82, er ikke til at komme fra.

280 Og skulde endnu nogen synes, at den ikke er stærk nok, saa maa han huske, at der paa det overordentlige Storthing i 1814 netop blev forhandlet, længe forhandlet om, hvorvidt Naturalisationsbeslutninger skulde blive staaende eller ikke blandt de i § 82 opregnede Beslutninger, og at man paa begge Sider var enig om, at, gik de du af § 82, saa fik Kongen Sanktionsret til dem.

285 Der er en § til i Grundloven, der ligesaa bestemt som § 82 forudsætter Sanktionsretten som almindelig. Det er § 80, der siger, at, naar Kongen hæver Storthinget, skal han meddele sin Resolution paa de ikke forinden afgjorte Beslutninger ved enten at stadfæste eller forkaste dem og at alle de Beslutninger,
290 som han ikke udtrykkeligen antager, ansees som af ham forkastede.

Er det ikke her klart forudsat, at alle Storthingets Beslutninger maa ind til Kongen for at stadfæstes, forinden de vinde Gyldighed?

295 Man kan synes, dette er bra, eller man kan synes, det er ilde, men man kan vanskelig, forekommer det mig, nægte, at det er saa.

For mig staar det altsaa klart, at en upartisk og sandhedskjærlig Gransken af vor Grundlov fører til den Erkjendelse, at den er bygget paa Magtfordelingens
300 Princip og at den navnlig har givet Kongen Sanktionsret til Storthingets

Beslutninger om Forandring i Grundloven.

305 Saa spørges der, om dette er til Landets Bedste eller om vi bør ønske det anderledes.

Herpaa svarer jeg af min inderste Overbevisning, at det i det store og hele taget er til Landets Bedste.

310 Jen henviser trøstigt til vor Udvikling siden 1814, til Folkets indre og ydre Væxt siden den Tid.

315 Hvad var vi da? Knæ et Folk, ialfald et lidet, svagt Folk, overseet af vore Naboer og ukjendt af den øvrige Verden.

Og hvad er vi nu? Endnu et lidet, men et stærkt Folk, agtet af vore Naboer og kjendt udover Verden.

320 Vort Flag vaier paa alle Have og vi er med i Folkeslagenes store Fællesarbeide.

Og did er vi naaet under den Grundlov, vi har, og under den Forstaaelse af denne Grundlov, at den har delt Magten mellem Konge og Storting. Og længere frem skal vi naa, om Gud vil -- til mere Frihed, mere Oplysning, mere Velvære, mere Kraft.

325 Thi det er Loven over alle Love, hvor Folket har Del i Styrelsen -- frem, frem og altid frem.

330 Men det er godt, at der er en Hemske paa Vognen, som ruller nedover Bakken. Ellers vil den rulle fortere og fortere, til den kjører sig i Stumper.

Og det er godt, at der ikke er nogen, hvis Villie ene og strax gjør Lov. De, som har saadan Magt -- det være faa eller mange -- de bliver, de maa blive hensynsløse og vilkaarlige. Magtbegjæret voxer med Magtens Nydelse og det ender i
335 Undertrykkelse.

Er Magten viselig fordelt, tvinges de, som har Del i Magten, til at tage Hensyn, til at være maadeholdne og retfærdige.

Fremskridtet stanser aldrig, men det bliver jevnt, stadigt og betænksomt. Og
gaar det end nogengang lidt for langsomt, er det dog saa bedre end det
omvendte og at det sker, som bagefter angres.

345 De Skridt, som gjøres frem, gjøres paa tryk Grund. Thi de hviler paa den fælles
Overbevisning hos begge Statsmagter om, hvad der er ret og gavnligt, eller
ialfald -- hvis den ene Statsmagts Overbevisning er paa den anden Side -- paa
dens frivillige Opgivelse af Modstanden.

350 Hvad der er vundet, er derfor sikkert vundet; der kan rolig arbeides videre, der
er ingen, som vil tilbage.

Og med Aarene, som gaar, er der ifølge Tingenes egen Nødvendighed en
Statsmagt, hvis Indflydelse stadig vil voxe, saasandt den formaar at beherske sig
355 selv og respektere de Grænser, der er den sat, og det er den lovgivende
Forsamling.

Dens Indflydelse vil voxe, fordi den fra Begyndelsen af er den stærkest udrustede
og fordi den staar i mere umiddelbar Forbindelse med det levende Folk og stadig
360 fornyes ud af det.

Mod den Væxt sætter ingen Grundlov Skranke -- kan ikke, vil heller ikke sætte
Skranke. Men den Væxt er ogsaa -- som alt Fremskridt under
Magtfordelingssystemet -- stille og jevn.

365 Saaledes er de Betingelser, hvorunder Grundloven har sat os.

Skulde vi saa ønske den annerledes?

370 Og skulde vi ville, at Grundloven kunde gjøres om, eftersom Døgnet Vind
blæser?

Nei -- hvad Kongen med sit Veto kan udrette, det er kun, at Grundloven bliver,
som den er, og den Skade kan bæres.

375 Men hvis Grundloven skulde kunne skifte med de skiftende
Storthingsmajoriteter og Partichefer, da havde vi ingen Grundlov.

380 Der er dem -- og det er mange nu -- som synes at mene, at det var bedst, om intet
bandt Nationalforsamlingens Flertal, men at dens Villie i et og alt øieblikkelig
burde være Landets Lov.

Jeg vil ikke tvistes med dem, om der gives Statsforfatning, der er bedre end vor,
385 bedre for os og for os nu. Men det vil jeg sige: for de tvivlsomme Idealer, som
forespeiles os, vil jeg ikke eventyre den gode, den prøvede Forfatning, vi har.

Forfatningsbytter kommer ikke som Breve med Posten.

390 Det kunde hænde, at vi i Kampen om det nye gik Miste af det, vi har vundet.

Vi Vetomænd har maattet høre mangt et haanede og haardt Ord af vore
Modstandere.

395 Men det haardeste og det styggeste, der er sagt om os, det er den Beskyldning,
som har fundet Udtryk i de Orde af Venstres store Digter:

«Heller svenskestyret end bondestyret».

400 Det er giftige Ord.

Lad dem sige om os, at vi ikke har det rette Syn paa Friheden, paa Selvstyret, paa
Folkeligheden; men Fædrelandskjærligheden skal de lade os beholde: det har de
ikke Lov til at tvile paa, at vi elsker vort Fædreland ligesaa høit og føler ligesaa
405 varmt for dets Ære og Selvstændighed som de.

Under Sverige -- det vil vi aldrig.

Skulde -- hvad Gud forbyde -- de, som saar du Mistro og Mistanke, bringe det
410 did, at der for Alvor blev Spørgsmaal om det, da skal det sees.

Med Sverige -- det vil vi være, det priser vi os lykkelige ved at være.

Med Sverige, fordi der bor et høisindet og trofast Folk, som Herren selv har lagt
415 os nær til.

Med Sverige, fordi vi med det er dobbelt stærke og derfor dobbelt fri -- fordi vi

420 med det har Tryghed for vor Fred og for vor Selvstændighed -- fordi vi med det
veier lidt ialfald i Europas Statssamfund.

Uden Sverige -- det vil sige: paa Vagt mod Sverige, kanske i Kamp med Sverige,
og det vil i ethvert Fald sige: et Land paa andre Landes Naade.

425 Vi vil ikke for tvivlsomme Forfatningsidealer eventyre en Forening, som det har
kostet Aarhundreder i Nød og Lidelse at naa frem til, og der kun blev til, som
den er, fordi vi nyttede et af disse Øieblikke i Historien, som kommer engang til
et Folk og ikke oftere.

430 Men Foreningsbaandet med Sverige -- det er den fælles Konge.

«Hellere svenskestyret end bondestyret».

435 Aa nei -- det tænker ingen i dette Land.

Bondestyret har vi været, bondestyret vil vi vedblive at være.

Thi Grundloven har lagt største Magten i Bøndernes Haand.

440 Og det er ialfald ikke os, som vil flytte Magten over paa andre Hænder.

Men vel ønsker vi, at Bønderne maa bruge sin Magt med Sindighed og
Maadehold, vel ønsker vi, at de ikke maa svinge den Tillid, Grundloven har vist
dem, og at de ikke maa være med at undergrade den Forfatning, som de fremfor
445 alle er sat til at vogte.

Kilde

450 Sørenskrivers Rolls Foredrag paa Folkemødet i Kristiansund. Utgitt av E. C. Bjørnstads Forlag 1882.

Emner

Foredrag, Maktfordeling, Veto

URI

455 <https://www.virksommeord.no/tale/fremskridt-under-magtfordelingssystemet>